

(vybrané výpisky jen a pouze pro účely kurzu)

„Tak žije zvíře *nehistoricky*: neboť uplývá s přítomností, tak jako když u čísla nezbude žádný podivný zlomek, nedovede se přetvařovat, ničeho neskrývá a jeví se v každém okamžiku cele a naprosto tím, čím jest, nemůže tedy ani být jiné než poctivé. Naproti tomu člověk nese velké a stále větší břímě minulosti; to jej tiskne k zemi a ohýbá stranou, ztěžuje jeho chůzi jako neviditelná a temná tíha, kterou může naoko zapřít a kterou ve styku se sobě rovnými zapírá až příliš rád: aby vzbudil jejich závist. Proto jej dojíká jako vzpomínka na ztracený ráj, vidí-li pasoucí se stádo nebo v důvěrné blízkosti dítě, které ještě nemá nic minulého, co by zapřelo, a hraje si mezi ploty minulosti a budoucnosti v přebíhání slepotě. A přece jeho hra musí skončit: až příliš záhy je vytrženo ze zapomenutí. Pak se naučí rozumět slovu „bylo“, onomu heslu, jímž se člověku ohlašují strasti, boj a omrzlost, aby připomněly, co jeho bytí v podstatě jest - nikdy nedokonatelné imperfektum. Přinese-li konečně smrt kýžené zapomenutí, zruší tím zároveň přítomnost a bytí, a zpečetí tak ono poznání, že bytí je jenom nepřetržitou bývalostí, věc, která žije z toho, že sama sebe popírá a stravuje, sobě samé odporuje.“

„Vědění, jež je přijímáno v nadbytku bez hladu, ba proti potřebě, nepůsobí teď už jako přetvářející motiv, tíhnoucí projevit se navenek, a zůstává skryto v jakémsi chaotickém vnitřním světě, který moderní člověk se zvláštní hrdostí označuje za sobě vlastní „niternost“. Říká se pak arci, že máme obsah a že se nám jenom nedostává formy; ale to je protiklad u všeho živého zcela nemístný. Naše moderní vzdělání není ničím živým právě proto, že je bez tohoto protikladu naprosto nepochopitelné, to znamená: není vůbec žádným skutečným vzděláním, nýbrž jen jistým druhem vědění o vzdělání, setrvává u ideje vzdělání, u pocitu vzdělání, nevychází z něho žádné vzdělané rozhodnutí.“

„... my moderní lidé nemáme vůbec nic ze sebe; jen tím, že se naplňujeme a přepřelujeme cizími dobami, mravy, cizím uměním, filosofií, náboženstvím, poznáním, stáváme se něčím pozoruhodným, totiž krácejícími encyklopediemi, za které by nás starý Řek, přesazený do naší doby, patrně označil.“

„... existuje i druh *zneužitě a zotročené* kultury - rozhlédněme se jen kolem sebe! A právě ty síly, které dnes nejhorlivěji podporují kulturu, mají při tom postranní myšlenky a nevěnují se jí s čistým a nezištným smýšlením.

Předně je tu *sobectví prospěchům*, jež potřebuje pomoc kultury a na oplátku jí zase pomáhá, přitom by jí však zároveň chtělo předepisovat cíl i měřítko. Odtud pochází ona oblíbená věta a řetězový úsudek, který zní zhruba takto: co nejvíce poznání a vzdělání, tudíž co nejvíce potřeb, tudíž co největší produkce, tudíž co nejvíce zisku a štěstí - to je ta svůdná formule. Vzdělání by její vyznavači definovali jako poznatky, které umožňují člověku uspokojovat potřeby na výši doby, které mu však zároveň umožňují ovládat všechny prostředky a cesty, jak co nejsnadněji vydělat peníze. Cílem by pak bylo vychovat co nejvíce kurantních lidí, ve smyslu, v němž se mluví o kurantní minci; a národ bude podle tohoto pojetí tím šťastnější, čím více takových kurantních lidí bude mít ve svém středu. Proto má být jednoznačným záměrem moderních vzdělávacích ústavů pomáhat každému potud, pokud je jeho povaha schopna stát se kurantní, vzdělat každého natolik, aby z míry poznání a vědění, již disponuje, vytěžil co možná největší štěstí a zisk. Požaduje se zde, aby jedinec uměl na základě tohoto všeobecného vzdělání přesně ohodnotit sebe sama, aby věděl, co má od života požadovat; a nakonec se tvrdí, že existuje přirozený a nutný svazek mezi „inteligencí a majetkem“, mezi „bohatstvím a kulturou“, ba co víc, že tento svazek je mravní nutností. Je tu v nenávisti každé vzdělání, které osamocuje, které své cíle klade nad peníze a zisk, které je náročné na čas; obvykle bývají takoveto

vážnější druhy vzdělání očeňovány jako „jemnější egoismus“, jako „nemravný epikureismus vzdělání“. Dnes vládnoucí mrav oceňuje ovšem pravý opak, totiž vzdělání rychlé, abychom už brzo mohli vydělávat, a zároveň vzdělání tak důkladné, abychom vydělávali hodně. Člověku je povoleno jen tolik kultury, kolik je v zájmu všeobecného obohacování a světového obchodu, ale tolik je od něho také vyžadováno. Zkrátka: „člověk má nutný nárok na pozemské štěstí, proto je vzdělání nutné, ale také jen proto!““

„Za druhé je tu *sobectví státu*, který má rovněž zájem na co největším a nejjobecnějším rozšíření kultury a má také k uspokojení svých přání v rukou účinné nástroje. Za předpokladu, že jeho základy jsou dostatečně pevné a široké, aby unesly celou klenbu vzdělání, prospívá šíření kultury mezi jeho občany jen jemu, totiž při soutěži s jinými státy.“